

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.ru/snde>
2. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 320 с.
3. Гугніна Т. Етичні засади підприємництва // Вісник української академії державного управління при Президенті України. – 1999. – №3.
4. Державне управління: теорія і практика / Заг. ред. проф. Авер'янова В.Б. – К.: Юрінком Інтер. 1998. – 43 с.
5. Льюїс Р.Д. Деловые культуры в международном бизнесе. – М., 1999.
6. Майер П. Культура бизнеса // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – №4.
7. Методологія державного управління: Словник-довідник / Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д.О. Безносенко, С.В. Бутівченко та ін.; За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 196 с.
8. Семенов А.К., Маслова Е.Л. Психология и этика менеджмента и бизнеса. – М., 1999.
9. Тарнавский В. Этика и бизнес: намерения и реальность // Рынок капитала. – 2000. – №23-24.
10. Технологія прийняття управлінських рішень: навч. посіб. / Уклад. В.Д. Бакуменко. – К.: Вид-во НАДУ при Президенті України, 2007. – 20 с.
11. Фатхутдинов Р.А. Разработка управленческого решения. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», 1998. – 272 с.
12. Шейнов В.П. Психология и этика делового контакта. – К., 2006.

УДК 378.014.543.

ВПЛИВ ОСВІТИ НА СТАН РИНКУ ПРАЦІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Козарезенко Л.В., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

В статье рассмотрены и выявлены зависимости между уровнем образования населения и уровнем занятости и безработицы.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, уровень образования.

The dependence between the level of formation of population and level of employment and unemployment has been considered in the article.

Keywords: labourmarket, employment, unemployment, level of education.

Актуальність теми дослідження. Ринок праці, як відомо, є однією зі сфер економіки, де знаходять прояв численні позитивні зовнішні ефекти, зумовлені реалізацією освітою однієї з головних своїх функцій – забезпечення ринку праці працівниками. Тобто, освіта є основою забезпечення конкурентоспроможності, стану і процесу функціонування ринку праці [5, с. 45].

Ступінь дослідження проблеми. Доведеним є факт наявності прямого зв'язку між рівнем освіти та зайнятістю та оберненого між безробіттям у країнах ОЕСР і ЄС [1, с. 219–220]. Пов'язано це явище з тим, що, не маючи освіти людина не може реалізуватися у трудовій сфері, знайти роботу, що позначається не лише на її способі життя, а й завдає економічних і соціальних втрат державі [3, с. 213].

Виклад основного матеріалу. Подолання безробіття та наближення до повної продуктивної зайнятості з метою забезпечення економічного зростання є визначальним пунктом у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) [6, с. 341–349] де системі освіти, нарівні із заходами фіскальної, монетарної, інвестиційної політики, надається особливого значення у здійсненні регулюючих заходів.

Аналіз статистичних даних свідчить про неоднозначну залежність між безробіттям і рівнем освіти населення в Україні.

Частка безробітного населення з повною вищою освітою в Україні у 2008 р. становила 15,2%. На відміну від ЄС та інших країн (у Росії відповідно 10,5%), Україна має значну частку безробітних з

повною вищою освітою. Така ситуація може бути пояснена двома припущеннями: по-перше, неналежними умовами праці та низькою заробітною платою, що сприяє вивільненню спеціалістів, по-друге, низькою кваліфікацією власників дипломів про вищу освіту, брак фахівців належної кваліфікації при тому, що за даними Державної служби зайнятості у 2007 році лише 32% випускників ВНЗ отримали роботу. На українському ринку праці ця частка населення є порівняно невеликою, до того ж рівень безробіття, що у 2008 році становив 4,2%, є найнижчим серед інших категорій безробітних. Чисельність безробітного населення за період з 1996 по 2008 р. зменшилася на 13,9%, хоча в 1998 та 2001 рр. спостерігалася тенденція до стрімкого збільшення (1998 р. – 53%, 2001 р. – 30% порівняно з 1996 роком). Починаючи з 2002 р. спостерігається тенденція до зниження чисельності безробітних з повною вищою освітою. Серед країн ОЕСР найнижчі показники безробіття населення за даною освітньою групою у 2006 р. мали Словаччина – 2%, Швейцарія – 2,2%, найвищі ж показники продемонстрували Туреччина – 5,9% та Іспанія – 4,1%.

У структурі безробітних частка населення з базовою вищою освітою становила у 2008 р. 1,9%. Аналогічні показники Росії є дещо вищими – 3,1% безробітних мали диплом про отримання базової вищої освіти. Рівень безробіття серед населення даного освітнього рівня досяг 10% (дані 2008 р.), що є одним із найвищих серед досліджуваних груп, хоча чисельність цієї групи дорівнює лише 27,5 тис. осіб, що майже в десять разів менше чисельності безробітних із повною вищою освітою. У досліджуваному періоді вирізняється 2004 р., коли відбулося різке скорочення у загальній чисельності безробітних із базовою вищою освітою. Якщо у 2003 р. їх кількість становила 423,6 тис., то вже в наступному році була більше ніж у десять разів меншою – всього 30,6 тис. осіб. Безробіття серед населення із базовою вищою освітою у країнах Європи є не таким поширеним явищем, як в Україні. Наприклад, у Греції, що у 2006 р. продемонструвала найвищий серед країн ОЕСР показник, дана категорія населення становила близько 4,7%, далі Франція – 4,4% і Словенія – 12,6%.

Майже четверту частину – 22,6% (дані 2008 р.) у структурі безробітного населення становлять особи з неповною вищою освітою. У цілому в досліджуваній групі не відмічається різних коливань, навпаки, із 1996 р. спостерігається стійка тенденція до її скорочення. Кількість осіб у даній групі також суттєво скоротилася – протягом 1996 – 2008 рр. близько 50 в. п. Рівень безробіття у групі 2008 року становив 6,8%. Крім того, що цей показник є найнижчим після групи з повною вищою освітою, за період з 1996 по 2008 р. він знизився майже на 60%. Існуючі тенденції в даній групі безробітних можуть відображати два протилежні процеси, що відбуваються в системі освіти. Зниження кількості та частки безробітних пояснюється стрімким скороченням кількості професійно-технічних навчальних закладів та їх випускників. Із зниженням рівня безробіття зріс попит на кваліфікованих робітників на фоні зниження їх чисельності. Порівняння України з аналогічними показниками Росії показало, що остання має схожу ситуацію, і частка безробітних із неповною вищою освітою становить 20% (дані 2008 р.), хоча рівень безробіття є на порядок вищим (близько 9%). Дещо вищі порівняно з Україною показники рівня безробіття по даній категорії населення у 2006 р. продемонструвала Польща – майже 9%, які були найвищими серед країн ОЕСР. Італія також вирізнялася серед європейських країн високими (як для високорозвиненої країни) показниками рівня безробіття серед населення із неповною вищою освітою, які становили майже 6%.

Найвищою серед безробітного населення протягом досліджуваного періоду залишалася частка осіб з повною загальною середньою освітою – 52,9% і 28,5% у 2008 та 1996 рр. відповідно. Рівень безробіття серед цієї категорії населення є також найвищим і становить відповідно 7,6 і 14,0% у 2008 та 1996 рр. Щонайменше на 30% збільшилася їх чисельність (у 2004 році порівняно з 1996 р. кількість безробітних із повною середньою освітою зросла на 460 тис. осіб, у 2008 р. – на 184 тис.). Темпи зростання, що можна спостерігати в даній групі безробітних, є найвищими, водночас охоплення дітей середньою освітою стрімко знижується. Дану ситуацію на ринку праці можна пояснити кількома обставинами. По-перше, неефективною освітньою політикою держави, коли вступ до навчального закладу вимагає значних капіталовкладень, які зазвичай пересічному українцю складно здійснити, а внаслідок відсутності диплому про вищу освіту випускник не має можливості працевлаштуватися, отже поповнює лави безробітних. По-друге, відбувається зниження цінності вищої освіти, адже заробітна плата, яку отримують дипломовані фахівці, несуттєво відрізняється від розміру допомоги по безробіттю, що дорівнювала у четвертому кварталі 2008 року 580 грн. Найвищий рівень безробіття населення із повною загальною середньою освітою серед країн Західної і Центральної Європи був у 2006 р. у Словаччині – 11,3% серед чоловіків і 17% серед жінок та Німеччині – 10,6%. Схожі з Україною результати мали того ж року Туреччина – 6,8% й Угорщина – 6,5%.

Рівень безробіття серед населення з базовою загальною середньою освітою у 2008 р. становив 5,6%. Частка даної категорії у структурі безробітних досягає 7,4%. Показники Росії порівняно з

аналогічними показниками України є значно вищими – 29,8% (2008 р.). Їх кількість у 2008 р. становила 105 тисяч осіб, що майже на 50% менше за показники 1996 року. Серед європейських країн високим рівнем безробіття серед населення з базовою загальною середньою освітою вирізнялися у 2006 р. Словаччина – 45,2%, Чехія – 23,3%, Німеччина – 19,7%, Польща – 20,3%, показники яких у два – три рази були вищими за показники України того ж періоду. Аналогічні показники України у 2006 р. прирівнювалися до показників Іспанії – 5,7%, Швейцарії – 6,4%, Словенії – 6,3%. Крім того, показники України були на декілька відсоткових пунктів нижчими за показники таких країн, як Фінляндія – 9,4%, Австрія – 9,1%, Франція – 9,4% та ін.

Найнижчим упродовж 13 років залишався рівень безробіття серед населення з початковою освітою. Даний статус мали лише 0,6% осіб. До того ж частка безробітних із початковою загальною освітою також була найнижчою – 0,3; 5,1 і 4,2% у 2008, 2004 та 1996 р., відповідно. Чисельність безробітних даної категорії була найменшою серед усіх груп, наприклад, наприкінці 2008 р. вона становила приблизно 0,5 тис. осіб. Припущення про причину такого явища зробила О. Грішнова [2, с. 8]. Зменшення безробіття серед людей найнижчого рівня освіти вона пояснює тим, що, не знайшовши роботу, молодь продовжує навчання, тобто зі статусу безробітного переходить до економічно неактивного. Є також припущення про те, що роботодавці, не бажаючи належно оплачувати та створювати гідні умови праці, які б зацікавили висококваліфікованих спеціалістів, залучають до лав працівників осіб, які не мають належного рівня кваліфікації й охоче погоджуються з усіма (зазвичай, складними і небезпечними) запропонованими їм умовами праці. У цілому ситуація в Україні дещо відрізняється від країн Європи, аналогічні показники яких значно перевищують вітчизняні. У Німеччині майже третина (28,5%) населення, що має початкову освіту, є безробітною. Схожа ситуація в Ізраїлі, де п'ята частина (21,3%) населення із початковою освітою має статус безробітних. Таких низьких показників безробіття серед населення із цим освітнім рівнем, як в Україні, у 2006 р. не було в жодній країні ОЕСР.

Отже, аналіз показників безробіття в Україні та їх порівняння із показниками країн як із схожим, так і вищим рівнем економічного розвитку вивив наступні тенденції:

- залишаються високими показники безробіття (рівень, кількість, частка) серед населення із повною вищою освітою. Незважаючи на те, що порівняно із загальноукраїнською тенденцією вони не високі, недопустимим, на нашу думку є недовикористання досвіду і знань спеціалістів із вищою освітою в національній економіці;

- не відповідають припущенню про зниження рівня безробіття із зростанням освітнього рівня тенденції, притаманні українському ринку праці, коли найнижчим є рівень безробіття серед населення із початковою загальною освітою, а рівень безробіття населення із повною та базовою вищою освітою майже відповідає рівню безробіття серед населення із базовою загальною освітою;

- одні з найнижчих серед країн світу показники безробіття населення із початковою загальною освітою в Україні можуть бути наслідком не лише активного залучення до праці осіб без кваліфікації, а й ряду інших процесів. Насамперед, можливо, що дані особи через небажання далі продовжувати навчання, а отже втрату можливості працевлаштуватися, переходять до статусу економічно-неактивного населення;

- висока кількість безробітних із повною загальною освітою може свідчити про зниження доступності до здобуття вищої освіти, коли, не маючи матеріальної можливості далі навчатися, випускники шкіл відразу починають трудову діяльність;

- висока частка безробітних із повною вищою освітою може бути наслідком неефективної освітньої політики, пов'язаної з тим, що, отримуючи незатребувані спеціальності, випускники вузів є незатребуваними на ринку праці.

Рівень зайнятості населення з повною вищою освітою залишався найвищим протягом останніх 13 років і в середньому дорівнював майже 75%, що не повністю відповідало показникові європейських країн, де він не опускався нижче рівня 90%. У структурі зайнятих особи з вищою освітою становили у 2008 р. близько 24%, що майже вдвічі вище показника 1996 року. Кількість зайнятих із даним рівнем освіти досягла майже четвертої частини всіх зайнятих в Україні – у 2008 р. 4907,3 тис. осіб. Якщо порівняно з 1996 р. у 2008-му в структурі зайнятих кількість осіб із вищою освітою зросла майже на 61%, то рівень зайнятості населення з цим рівнем освіти підвищився лише на 7,9%. Україна має один із найнижчих показників рівня зайнятості серед населення з даним освітнім рівнем серед європейських країн. Найвищим у 2006 р. рівень зайнятості серед населення даного освітнього рівня продемонстрували такі країни, як Ісландія – 95,7%, Швейцарія – 93,3%, Японія – 92,8%, Ірландія – 92,1%.

Високого рівня життя досягають саме ті держави, де кожен другий працівник, зайнятий в економіці, має повну вищу освіту [4, с. 26]. До того ж світова практика свідчить, що понад 50% зро-

стання ВВП на душу населення визначається підвищенням продуктивності праці, освіченістю та фаховими навичками населення. Починаючи із 1996 р. рівень зайнятості населення із базовою вищою освітою суттєво знизився. Якщо з 1996 по 2000 рр. цей показник не був нижче 68%, то з 2000 і до 2008 року знизився до 52%. Зміни відбулися у чисельності зайнятих із даним освітнім рівнем, а саме – різке зменшення їх кількості у 2004 р., що пояснюється реформами в системі освіти України, а точніше – запровадженням двоступеневого навчання (бакалавр, магістр). Частка зайнятих із базовою вищою освітою залишається низькою, тоді як вже у 2006 р. Ісландія мала показник 95,2%, Швейцарія – 94,4%. Схожі з Україною показники продемонстрували Корея – відповідно 61,3% (серед жінок), та Японія – 64,4%.

Серед осіб із неповною вищою освітою рівень зайнятості у 2008 р. становив 71,2%, кількість зайнятих – 4367,8 тис. осіб, частка зайнятих – 21,4%. Слід зазначити, що показники (рівень, частка, кількість) зайнятості є найбільш стабільними протягом 12 років саме серед населення даного освітнього рівня. Рівень зайнятості серед населення з неповною вищою освітою у європейських країнах найвищий в Ісландії – 97,7%, Іспанії – 92,8% (рівень зайнятості серед населення даного освітнього рівня в Іспанії є на порядок вищим, ніж серед населення із повною і базовою вищою освітою), Новій Зеландії – 92,6%. Схожі з Україною показники були серед жінок у Польщі (65,0%), Угорщині (67,4%), Іспанії (64,6%).

Найвищі показники рівня зайнятості серед населення із повною загальною освітою спостерігалися серед країн ОЕСР у 2006 р. в Ісландії – 94,2%, Мексиці – 92%, Новій Зеландії – 90,3%. Найнижчі – 69,7% в Естонії, Угорщині – 75,7% та Словаччині – 75,8%, хоча вони набагато вищі за українські. В нашій країні близько половини населення із повною загальною освітою мають статус зайнятих – у 2008 р. близько 62%. У структурі зайнятих група осіб із даним освітнім рівнем є найбільш численною і становить майже половину, в 2008 році – 45,1%.

Рівень зайнятості серед населення із базовою загальною освітою в Україні у 2008 р. досяг 38,8%, що удвічі і навіть утричі нижче показників як розвинених, так і схожих за рівнем економічного розвитку країн. Наприклад, найвищі показники рівня зайнятості населення із базовою загальною освітою у 2006 р. у були в таких країнах як Ісландія – 88,9%, Греція – 86,4%, Люксембург – 81,6%, найнижчі мали Великобританія – 60,2%, Чехія – 54,2%, Польща – 48,9%, Словаччина – 30,0%.

Серед досліджуваних груп зайнятих найнижчими є показники серед населення із початковою загальною освітою. Це стосується як показників рівня, так і структури та кількості зайнятих. Дане явище може свідчити про негативні наслідки для країни, а саме: зниження якості робочої сили, зниження загального рівня освіти, залучення до праці неповнолітніх.

Хоча зайнятість серед осіб із даним освітнім рівнем може мати негативні наслідки для економіки, європейські країни активно залучають їх до праці. Наприклад, у Греції рівень зайнятості серед населення із початковою загальною освітою досягає 75,6%, Туреччині – 73,9%, Швейцарії – 73,7%. Найнижчий у Словенії – 39,4%, Ізраїлі 30,8%, Чилі – 24,4%, Угорщині – 20,0% [7], що не перешкоджає їм покращувати соціально-економічні показники й рівень життя в цих країнах зростає.

Теоретичний аналіз зайнятості, проведений нами протягом 1996–2008 рр., дозволив виявити притаманні Україні особливості:

- незважаючи на зростання рівня освіти, що нами виявлено у попередньому підрозділі, в Україні залишаються низькими показники зайнятості навіть серед населення із найвищим рівнем освіти;
- збільшення обсягів зайнятості в цілому по Україні, яке почалося лише з 2002 року, відбувається низькими темпами, такими ж темпами зростає зайнятість серед населення із повною та базовою вищою освітою;
- лише четверта частина (у 2008 році – 24,1%) зайнятих в Україні має повну вищу освіту, водночас масово зростає кількість випускників ВНЗ рівнів акредитації, що пояснюється відсутністю попиту на спеціальності;
- якщо в країнах Європи показники зайнятості серед населення із базовою та повною вищою освітою не опускаються нижче рівня 90%, то в Україні цей рівень ледве сягає 77%, що вимагає державного сприяння підвищенню зайнятості населення, що має таку освіту.

Висновки. Аналіз показників ринку праці свідчить що, маючи один із найвищих показників рівня освіченості населення в Європі, ситуація в Україні характеризується скороченням числа зайнятого населення, а показники рівня безробіття істотно перевищують аналогічні показники як розвинених країн, так і країн, що мають схожі показники соціально-економічного розвитку. Хоча рівень зайнятості підвищується зі зростанням освітнього рівня, складно пояснити, чим ці явища зумовлені – позитивним впливом освіти, зниженням чисельності населення чи сукупністю факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галаган А.И. Сравнительный анализ эффективности современных систем образования / А.И. Галаган // Социально-гуманитарные знания. – 2006. – №5. – С. 216-232.
2. Грішнова О. Вплив рівня освіти на зайнятість: теоретичний та емпіричний аналіз / О. Грішнова // Україна: аспекти праці. – 2001. – №6. – С. 3-11.
3. Грішнова О.А. Людський розвиток: [навч. посібник] / Грішнова О.А. - К.: КНЕУ, 2006. - 308 с.
4. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – №9. – С. 26-35.
5. Данилишин Б.М. Стратегічні напрями сталого розвитку України / Під редакцією доктора економ. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – К.: НАН України, 2003. – 262 с.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
7. Україна у 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: [експертна доповідь]. – К.: НІСД, 2007. – 204 с.

УДК 338.23

НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ГАЛУЗЕВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Ігнатюк А. І., к.е.н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В статье исследуются инструменты общесистемной и селективной отраслевой политики, проанализированы проблемы и перспективы государственной политики в ведущих отраслях экономики Украины.

Ключевые слова: инструменты, общесистемная политика, отраслевая политика.

The instruments of the general system and selective industry policy have been investigated, the problems and prospects of the state policy for the leading industries of Ukraine have been discovered.

Key words: instruments, general system policy, industry policy.

Необхідність інтеграції України у світове господарство висуває завдання щодо виробництва конкурентоспроможної продукції, обов'язковою умовою чого є інтенсифікація відтворювальних процесів за допомогою галузевої політики. Подальший розвиток економіки пов'язаний із активізацією інвестиційної діяльності, прискоренням впровадження науково-технічного прогресу, що може бути реалізованим за активної участі держави.

Серед найбільш важливих функцій галузевої політики сьогодні є вибір пріоритетних галузей розвитку економіки, розробка системи протекціоністських заходів, створення режиму найбільшого сприяння перспективним підприємствам для формування "точок зростання", запровадження регулятивних заходів.

Означені проблеми достатньо широко розглянуті у роботах вітчизняних та закордонних економістів серед яких С. Авдашева, М. Алле, В. Андріанов, А. Брендер, В. Базилевич, О. Білорус, В. Бодров, А. Гальчинський, В. Геєць, П.Єщенко, П. Кругман, І. Лукінов, В. Мандибура, А. Неклесса, Л. Рой, Д. Сакс, А. Старостіна, В. Третяк, А. Шаститко, А. Філіпенко, А. Фукс, А. Чухно та інші. Проте дослідження напрямів та інструментів галузевої політики потребує систематизації з метою визначення найбільш ефективних з них для сучасної економіки України.

Метою статті є визначення напрямів, інструментів галузевої політики для підвищення ефективності її проведення.

У межах економічної політики держави слід виокремлювати галузеву політику – як систему економічних цілей, стратегічних і тактичних завдань розвитку національних галузевих ринків, втілених у державних (урядових) програмах, інструментів та механізмів, які забезпечують їх вирішення.